

מבט על, גיליון 309, 10 בינואר 2012

עמדה אמריקאית קשוחה יותר כלפי איראן

אמילי לנדאו

בתקופה האחרונה מתרבים הסימנים לכך כי ארצות הברית מאמצת גישה חדשה ונחושה הרבה יותר כלפי תוכניתה הגרעינית של איראן. צעדים אלה כוללים הפעלת לחץ מוגבר על איראן באמצעות סנקציות מבלי להמתין להסכמתן של רוסיה וסין, כמו גם פעולות חשאיות המכוונות לפגוע במרכיבים שונים של תוכניתה הגרעינית של איראן. ארצות הברית נתפשת כמי שמובילה מאמץ זה, או לכל הפחות משתפת פעולה עם גורמים נוספים בהוצאתו אל הפועל.

בעקבות פרסום דו"ח הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית (סבא"א) על אודות תוכניתה הגרעינית של איראן בנובמבר 2011, הגדירה ארצות הברית את המגזר הפיננסי האיראני כ"מקור עיקרי להלבנת הון" בכפוף ל-Patriot Act והרחיבה את הסנקציות המוטלות על מדינה זו גם לתחום פיתוח מקורות הנפט והתעשייה הפטרוכימית שלה. ב-31 בדצמבר 2011 חתם הנשיא אובמה על צו ההופך לחוק סנקציות חריפות הרבה יותר, אשר מתמקדות בבנק המרכזי של איראן, על אף שהוא שמר לעצמו את הסמכות שלא להחיל את החוק למשך 120 ימים במקרים שבהם הוא יעריך, כי הדבר עלול לפגוע בביטחונה של ארצות הברית, לדוגמה, אם יתברר, כי יחסיה של ארצות הברית עם רוסיה וסין ייפגעו בשל הסחר שהן מקיימות עם איראן. כמו כן, ישנם דיווחים על מאמצים של ארצות הברית לשכנע את ערב הסעודית להגביר את תפוקת הנפט שלה כדי למתן את הסיכון הכרוך בעליית מחירי הנפט אשר לדברי משקיפים רבים תהיה התוצאה של הצעדים שנקטים על ידה. בחזית הפעולות החשאיות מצטרפת סדרת הפיצוצים המסתוריים שהתרחשה באיראן בחודשים האחרונים – בבסיס טילים, בקרבת המתקן הגרעיני באיספהן, ובמפעל פלדה – לחיסולם של מדעני גרעין איראניים ולהשפעותיה של לוחמת הסייבר, שנוהלה באמצעות תולעת המחשבים Stuxnet.

הסימן לשינוי המובהק ביותר בטון ובגישה של ארצות הברית הוא, ככל הנראה, סדרת ההתבטאויות מפהם של גורמי ממשל בכירים אמריקאיים במהלך השבועות האחרונים, המציבות את האופציה הצבאית "על השולחן" באופן מופגן ואמין יותר מאשר בעבר. הצהרות אלה חורגות ממקרים קודמים, בהם נהגו נציגים בכירים לחזור על המנטרה של "כל האופציות מונחות על השולחן", תוך שהם חתרו, בה בעת, תחת הצהרתם שלהם כשהזהירו מפני ההשלכות החמורות שיהיו לפתיחתה של חזית לחימה נוספת במזרח התיכון.

הן תוכנן והן תכיפותן של ההצהרות האחרונות הם ללא תקדים בהתייחס למהלכן של עשר שנות מאמצים בינלאומיים להתמודד עם שאיפותיה הצבאיות של איראן בתחום הגרעיני. שתי ההצהרות המשמעותיות ביותר היו זו של מזכיר ההגנה ליאון פנטה, באמצע חודש דצמבר 2011, כאשר הוא התראיין לרשת CBS, וזו של יושב ראש המטות המשולבים של צבא ארצות הברית, הגנרל מרטין דמפסי בראיון שהתקיים זמן קצר לאחר מכן ברשת CNN. בשונה מן ההצהרות שהוא עצמו נתן אך מספר שבועות קודם לכן, הבהיר מזכיר ההגנה פנטה למראיין ב-CBS, באופן שלא השתמע לשני פנים, כי לא רק שאיראן תהיה מסוגלת להרכיב פצצה גרעינית תוך שנה, או אפילו תוך פחות משנה (אם עומד לרשותה מתקן מוסתר), אלא שארצות הברית שותפה לדאגה ולקו האדום שמציבה ישראל בכל הנוגע לפיתוח נשק גרעיני על ידי איראן. אם יגיע לארצות הברית מידע על כך שאיראן ממשיכה לפתח כלי נשק גרעיניים, היא תנקוט בכל הצעדים שיידרשו, כדי לגרום לה לחדול מכך. דבריו של פנטה הם משמעותיים במיוחד משום שהם הפוכים לעמדתו הקודמת, המסתייגת מנקיטה בפעולה צבאית, ורומזים לכך, כי יתכן שהוסבר לו כי הצהרתו הקודמת לא עלתה בקנה אחד עם הגישה האמריקאית החדשה בסוגיה האיראנית.

הגנרל דמפסי שב והדגיש את המסר שלפיו ארצות הברית וישראל חולקות את אותה הדאגה באשר לאיראן, והוא ציין בסיפוק כי מספר חלופות שארצות הברית מפתחת בעת הזו הולכות ומתקרבות לשלב שבו ניתן יהיה, אם יעלה הצורך, להוציאן אל הפועל. הוא הדגיש, כי אל לה לאיראן לטעות באשר לנחישותה של ארצות הברית. פרסומים אלה של הדרגים הבכירים בארצות הברית באו בהמשך להערות

של היועץ לביטחון לאומי, טום דונילון, בנובמבר 2011, שבהן הוא חזר על נחישותו של ממשל אובמה – כפי שזו בוטאה על ידי הנשיא באופן אישי – למנוע מאיראן השגת נשק גרעיני. הצהרות אחרות מפיחם של שגריר ארצות הברית בישראל ושל דניס רוס, הדגישו אף הן את רמת שיתוף הפעולה ללא תקדים הקיימת בין ארצות הברית לישראל בסוגית פעילותה של איראן בתחום הגרעיני.

מה עשוי להסתתר מאחורי שינוי ראוי לציון זה בגישתה של ארצות הברית? ראשית ומעל לכל, יש לייחס את השינוי, ככל הנראה, להערכות הברורות יותר הקיימות כיום באשר להתקדמותה של איראן בנתיב הגרעיני, במיוחד כפי שהדבר משתקף מן הנספח לדו"ח סבא"א מנובמבר 2011. ככל שאיראן מתקדמת, כך הופכות התוכנית שלה והתמונה הכוללת לברורות יותר, וגוברת דאגתה של ארצות הברית בעניין. הסבר נוסף לעמדתה הנחרצת יותר של ארצות הברית הוא צעדיה המתגרים של איראן אשר הרגישו את הממשל האמריקאי. המזימה לרצוח את השגריר הסעודי על אדמה אמריקאית לא נתפסה בקלות ראש על ידי הממשל. כמו כן, האיומים האיראניים שפורסמו זה לא מכבר בדבר כוונתם לחסום את מיצרי הורמוז בתגובה להחלטה אמריקאית ואירופית אפשרית בדבר הטלת סנקציות על ייצוא הנפט האיראני, הובילו לפרסומו של איום מרתיע ישיר נגד איראן. ארצות הברית ציינה, כי צעד מעין זה יהווה הפרה של החוק הבינלאומי וכן הוא ישמש קו אדום אשר מצריך פעולה אמריקאית, במטרה להחזיר את המצב לקדמותו.

לבסוף, יהיו כאלה אשר יבחרו לייחס את הנחישות החדשה בנושא האיראני, ובמיוחד את הדגש על שיתוף הפעולה עם ישראל, לפוליטיקה של שנת בחירות ולצורך של הנשיא אובמה לחזר אחרי הקול היהודי. אמנם קיימים סימנים לשיפור בתאום העמדות עם ישראל, אולם הקו המשותף אינו בהכרח פוליטי, אם בכלל. למעשה, היו אלה צעדיה של איראן אשר יצרו את מפגש האינטרסים של שתי המדינות. ככל שאיראן מתקרבת ליעדה, וככל שהיא מצהירה על נכונותה להתעמת בכוח עם הקהילה הבינלאומית, כך מתרקמת הסכמה רחבה יותר באשר למה שאיראן עושה, לאיום שהיא מהווה, ולדרך שבה יש לנקוט כדי להתמודד עמה.

מה צפויה להיות ההשלכה של המצב דלעיל על המאמצים שיינקטו בזירה הבינלאומית בחודשים הקרובים? באשר לארצות הברית עצמה, איום אמין מצדה בדבר שימוש אפשרי בעוצמה צבאית, על מנת להבהיר לאיראן שיהיו השלכות להמשך העקשנות שלה, מהווה למעשה תנאי הכרחי לכך שאיראן תפגין רצינות במסגרת משא ומתן איתה. איראן הוכיחה כבר כי בהיעדר איום מעין זה, האינטרס שלה להשיג נשק גרעיני גובר על כל תמריץ שהוצע לה במסגרת המאמצים הדיפלומטיים שנוהלו בעשור האחרון. באשר ל-P5+1, הגישה החדשה של ארצות הברית מדגישה את הפער ההולך ומתרחב בינה לבין רוסיה/סין באשר לאמצעים העדיפים לטיפול באיראן. לא ניתן להבחין בעת הזו בנתיב אשר יוביל את השתיים האלה לשתף פעולה שוב, במיוחד לנוכח העובדה, כי סוגיית מערכות ההגנה המוצבות באירופה מעוררת בימים אלה את הרטוריקה הרוסית החריפה ביותר כלפי ארצות הברית מזה שנים.

במקביל לאישורו של הנשיא אובמה את הסנקציות החריפות יותר, ועל אף הסלידה הטבועה באירופים מן ההשלכות הכלכליות של סנקציות כאלה, הודיע האיחוד האירופי על החלטה עקרונית להטיל אמברגו על ייצוא הנפט מאיראן, והחלטה סופית בעניין צפויה להתקבל בסוף ינואר 2012. בנוסף, הודיע האיחוד על נכונותו לשוב למשא ומתן עם איראן, בכפוף לכך כי זו לא תעלה כל תנאים מוקדמים. בינתיים נראה כי קטרין אשטון לא קיבלה מסר כלשהו מאיראן שיגרום לה לצפות לתוצאה טובה יותר מדיונים כיום בהשוואה לשיחות שנכשלו לפני שנה בטורקיה.

ללא סימן ברור לתפנית בגישה האיראנית, עלול סבב דיונים חדש, בעת הזו, להתברר לא רק כתרגיל עקר, אלא ככזה שעלול לחתור גם תחת רמת הנחישות החדשה שארצות הברית החלה להפגין זה מכבר.